

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет

Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

з економічної теорії

на тему:

«Державний борг як фактор макроекономічної нестабільності»

Студентки 2 курсу групи Ф-21

Палиці М.С.

Науковий керівник:

к.е.н., доцент **Возьний К.З.**

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Тернопіль – 2018

План

Вступ

1. Теоретичні засади державного боргу: сутність, види та причини;
2. Державний борг України: структура, динаміка, тенденції;
3. Шляхи удосконалення управління державним боргом України.

Висновки

Зміст

Вступ	4
1. Теоретичні засади державного боргу: сутність, види та причини	6
2. Державний борг України: структура, динаміка, тенденції	11
3. Шляхи удосконалення управління державним боргом	19
Висновки	26
Список використаних джерел	29

Вступ

Добробут країни визначається різними економічними чинниками. Перехід країни на новий вищий, кращий рівень життя який можна досягнути лише за допомогою економічного зростання.

Спостереження вчених економістів показують, що зростання економіки є процесом циклічним та може послаблюватися наявністю певних факторів.

Державний борг виступає одним із факторів макроекономічної нестабільності. Та все ж він є невід'ємною складовою економіки. На сьогоднішній день фактично майже не існує країн в яких би не було державного боргу він є присутнім як у високо так і у низько розвинутих країнах світу. В Україні державний борг з'явився ще тоді коли вона тільки здобула свою незалежність, та за весь її час ніколи не досягав нульових значень, хоча при цьому розміри державного та гарантованих боргів вирівнювалися.

Формування державного боргу є динамічним процесом тому потребує постійного аналізу: аналізу стану динаміки державного боргу, дослідження його нових тенденцій та постійного оновлення статистичних даних.

Метою даної курсової роботи є: визначення сутності та видів державного боргу, вплив державного боргу на економіку країни, вказати основні причини виникнення державного боргу та чим вони були спричиненні, здійснити аналіз державного боргу за останні п'ять років вказати його тенденції, а також вказати можливі шляхи удосконалення управління державним боргом.

Вирішення проблеми обслуговування державного боргу є ключовим чинником економічної стабільності в країні, що визначає актуальність даного дослідження.

Основним об'єктом дослідження є державний борг України.

Предмет дослідження є: державний борг України та питання макроекономічної нестабільності.

В цій курсовій роботі були використанні такі методи дослідження: метод аналізу та синтезу, методи спостереження та порівняння, метод системного аналізу, методи індукції та дедукції, методи абстрагування, конкретизації, групування, а також метод узагальнення інформації допоміг виділити найголовніші аспекти даного дослідження. В другому розділі були застосовані графічні, статистичні та табличні методи, що дають змогу порівняти, згрупувати та проаналізувати дані по роках та за видами узагальнювальної ознаки.

Інформаційною базою є закони, підручники, навчально-методичні посібники. Використано також сайт Міністерства фінансів України. Дана література дає змогу встановити суть та значення державного боргу, проаналізувати його розмір та дослідити напрямки оптимізації.

1. Теоретичні засади державного боргу: сутність, види та причини

Макроекономічна нестабільність – це таке порушення стабільного стану економіки, яке призводить до спаду виробництва, появи безробіття, зростання загального рівня цін(інфляції), дефіциту державного бюджету, а це означає зниження ефективності економіки [1, с. 36].

Тобто всі вище перераховані складові можуть бути позначенні, як форми прояву макроекономічної нестабільності та виражають складне становище в економіці країни та погіршують її становище на світовій економічній арені.

Також слід приділити увагу державному боргу, адже він відіграє важливу роль в розвитку економіки країни загалом.

Державний кредит знаходить відображення у сумах державного боргу, який виникає перед внутрішніми та внутрішніми позичальниками держави. Як і будь-яка інша категорія фінансового права, державний борг є одночасно як предмет вивчення фінансової науки так і економіки, тобто для неї притаманна складна природа.[2, с.38].

Державний борг – являє собою загальну суму заборгованостей держави, що є випущеними та непогашеними, які включають відсотки що були за ними нараховані. [3, с.63].

У державний борг включається:

- заборгованості корпорацій з державною участю, пропорційністю частці держави в їх капіталі;
- Заборгованості центрального уряду;
- Заборгованості місцевих та регіональних органів влади.

Складовими державного боргу є наступні: прямий державний борг та гарантований державний борг.

➤ Прямий державний борг – це загальна сума безумовних боргових зобов'язань країни за отримані та непогашені на визначену дату кредити (позики), результатом появи яких є державні запозичення.[6, с.85].

➤ Гарантований борг - це загальна сума боргових зобов'язань резидентів України за отримані та непогашені на визначену дату кредити (позики), що з'являються унаслідок запозичення, забезпечені державними гарантіями [7, с.45].

Виділяють такі види боргу:

- Зовнішній державний борг
- Внутрішній державний борг.
- Капітальний державний борг.
- Поточний державний борг.

Згідно Закону України під поняттям державний внутрішній борг слід розуміти строкові боргові зобов'язання Уряду України у грошовій формі [8].

А також, внутрішній державний борг – це внутрішня державна заборгованість перед фізичними, а також передюрідичними особами, яка з'явилася у зв'язку з тим, що дані кошти залучаються для реалізації державних замовлень та державних програм, державних облігацій та інших державних цінних паперів, а також випускненням до обігу паперових грошей, а також у разі наявності в державних банках вкладів населення. [9, с.69].

Зовнішній державний борг – це заборгованість держави іншим іноземними країнам, міжнародним економічним організаціям та іншим особам, що сплачується в іноземній валюті.

Капітальний державний борг – сума кредитної заборгованості, термін платежу за яку ще не настав.

Поточний державний борг – кредити, термін платежу за які вже настав [10, с.98].

У структурі державних позик виділяють безоблігаційні, а також облігаційні і позики.

Безоблігаційний вид позик оформляється угодою, це наприклад такі як міжурядові, або ті що в ощадному банку.

Облігаційні здійснюються за допомогою випуску і продажу облігацій. Отримувачам нараховуються відсотки в період чинності облігацій.

Погашення облігацій здійснюється через їх викуп рахунком державного бюджету.

Також існує такий поділ державного боргу, згідно якого виділяють:

- Короткостроковий – борг тривалістю до одного року.
- Середньостроковий – це борг тривалістю від одного до п'яти років.
- Довгостроковий – це борг тривалістю більше п'яти років.

Найвищий ступінь труднощів мають короткострокові борги, адже за ними термін виплат основної суми боргу приходить дуже швидко несучи за собою сплату високих відсотків.

Державними органами влади проводиться політика консолідації короткострокових і довгострокових заборгованостей, перетворюючи їх на довгострокові борги, тим самим відкладаючи виплати основних сум боргів на довготривалі періоди, обмежуючись лише щорічною виплатою відсотків.

Тому, зважаючи на все це уряди держав, які мають борги намагаються робити все, щоб не бути в ролі безнадійного боржника, адже це несе за собою обмеження доступу до закордонних фінансових ресурсів.

Зокрема для цього існує кілька можливих шляхів.

➤ Перший називається традиційним, тут виплата боргів відбувається за допомогою державних золотовалютних резервів. Та не для всіх країн цей варіант є можливим, адже золотовалютні резерви країни можуть бути повністю вичерпані, або ж вони є дуже обмеженими.

➤ Другий шлях носить назву зовнішньо боргова консолідація, можливість якої залежить від згоди кредиторів. Тому, кредиторами створюється певна солідарна політика відносно країн-боржників, які не в змозі виплачувати свої борги.

➤ Третій шлях це зменшення розмірів зовнішньодержавного боргу шляхом конверсії, тобто трансформація існуючого боргу у довгострокові іноземні інвестиції, така практика використовується в деяких країнах. На практиці це відбувається так, що кредитор в рахунок боргу може придбати в свого боржника якійсь певні права, об'єкти нерухомості, цінні папери та частку в капіталі. Також погашення державного боргу може відбуватися за рахунок приватизації державної власності боржника, країною кредитором, тим самим трансформуючи зовнішню заборгованість в іноземні капіталовкладення. Цей процес відбувається таким чином: за спільної згоди боржника і кредитора, країна-кредитор може викупляти власність в країні-боржника, перед цим викупивши її боргові зобов'язання .

➤ Четвертий шлях це прохання про підтримку міжнародними, регіональними та Світовим банком країни-боржника, котра знаходиться в скрутному становищі. Зазвичай такими банками надаються пільгові кредити для виходу з кризового становища, що зумовлюють свої кредити жорсткими вимогами зведення до мінімуму дефіциту державного бюджету, до кредитної політики та до емісійної політики, заохоченню конкуренції.

Перед кредиторами держава не може постійно збільшувати свої боргові зобов'язання. Пов'язується дана ситуація з тим, що інвестори та кредитори втрачають довіру в платоспроможність країни. А саме платоспроможність боржника показує темп зростання економіки і рефінансованої ставки. А отже за рахунок зменшення рефінансованої ставки у відношенні до темпів зростання ВВП може дати позитивний вплив, щодо отримання позик на довгостроковий період.

Бюджетним законодавством встановлюються вимоги до граничних обсягів боргу. А саме, граничний обсяг зовнішнього і внутрішнього державного боргу, чи боргу місцевого самоврядування, а також існує вимога. Щодо граничних обсягів надання гарантій, які встановлюються на кожен бюджетний період згідно до Закону про Державний бюджет України чи рішення про місцевий бюджет. Розмір основної суми державного боргу не повинен

перевищувати 60 % фактичного річного обсягу ВВП України. При перевищенні даної граничної величини Кабінетом Міністрів України обов'язково повинні бути вжиті заходи. Згідно яких ця величина буде приведена у відповідність до встановлених законодавством вимог.

Безумовно, виникнення державного боргу є негативним фактором для розвитку економіки.

Існують такі причини виникнення державного боргу:

1. Дефіцит державного бюджету – перевищення видатків держави над надходженнями коштів у державну казну.

2. Дефіцит платіжного балансу – перевищення імпорту над експортом.

3. Зменшення податкового навантаження для громадян та юридичних осіб: при цьому не відбувається скорочення видатків з державної казни. Таке явище називають дискреційною фіскальною, або бюджетно-податковою політикою.

4. Різне зменшення податкових надходжень: при цьому збільшення витрат у допомозі виплат по безробіттю, збільшення соціальних виплат. Такі процеси є недопустимими під час економічної кризи.

5. Збільшення впливу держави на економіку: тобто ведення стримуючої політики.

6. Взяття траншу з метою підтримки економіки країни.

7. Збільшення видатків держави у передвиборчому періоді.

8. Циклічні спади економіки й автоматичні стабілізатори економіки

9. Підвищення довгострокової напруженості в бюджетно-податковій сфері.

10. соціальні конфлікти в країні.

11. Воєнний стан, що супроводжується мілітаризацією – дії державних органів у сфері економіки, політики та соціуму, спрямовані на нарощування військової потужності держави [11].

2. Державний борг України: структура, динаміка, тенденції

За останні шість років державний борг України збільшився більш ніж у шість разів. Основна причина цього – велике залучення зовнішніх кредитів, особливо за останні п'ять роки. Подальше зростання їх обсягу може призвести до дефолту України та неможливості виконувати взяті на себе зобов'язань за кредитами. Саме заборгованість перед міжнародними кредиторами відіграє чи не найважливіше місце у структурі державного боргу. Адже вона є найбільшим тягарем для золотовалютних запасів держави. Ураховуючи той фактор, що Україна продовжує брати запозичення в міжнародних інстанцій та організацій, цей тягар продовжує збільшуватися. При цьому заборгованість України перед міжнародними кредитними організаціями на даний момент має тенденцію ще до більшого її зростання. Це дуже негативний чинник розвитку економіки України, оскільки боргове навантаження все одно дуже велике, а якщо ще буде зростати заборгованість перед міжнародними кредиторами, то тільки рефінансування боргів чи їх списання зможе допомогти уникнути дефолту.

Тому, доцільно провести аналіз показників структури державного та гарантованого державою боргу, згідно класифікації в офіційних документах Міністерства Фінансів України, яка відображена на рисунку 2.1..

Рис. 2.1. Структура державного та гарантованого державою боргу згідно офіційних матеріалів МФУ*

*Складено автором на основі [12]

Отож, розглянемо детальніше показники боргу з 2013 року, по неповний 2018 рік, згідно наведеної вище класифікації, та подамо їх у таблицю 2.1..

Таблиця 2.1

Динаміка державного і гарантованого державою боргу в 2013-2018 рр. *

	2013	2014	2015	2016	2017	31.03.2018
Загальна сума державного та гарантованого державою боргу, млрд, грн	584,79	1100,83	1572,18	1929,81	2141,7	2053,6
Загальна сума держ. та гарантованого державою боргу, млрд дол. США	73,16	69,81	65,51	70,97	76,31	77,37
ДЕРЖАВНИЙ БОРГ, млрд, грн	480,22	947,03	1334,27	1650,83	1 833,7	1772,9
Внутрішній борг, млрд, грн	256,96	461,00	508,00	670,65	753,4	750,78
1.Заборгованість за випущеними цінними паперами на внутр. ринку	254,05	458,23	505,36	668,13	751,02	748,40
2.Заборгованість перед банківськими та іншими фінансовими установами	2,91	2,78	2,65	2,51	2,38	2,38
Зовнішній борг, млрд, грн	223,26	486,03	826,27	980,19	1080,31	1022,1
Зовнішній борг, млрд дол	27,93	30,82	34,43	36,05	38,49	38,51
1.Заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій	7,74	10,72	14,06	13,68	14,52	14,46
2.Заборгованість за позиками, одержаними від органів управління іноземних держав	0,91	1,04	1,36	1,68	1,76	1,79
3.Заборгованість за позиками, одержаними від іноземних комерц. банків, інших інозем.фін. установ	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
4.Заборгованість за випущеними цінними паперами на зовн. ринку	17,38	17,28	17,30	19,04	20,47	20,47
5.Заборгованість, не віднесена до інших категорій	1,90	1,78	1,70	1,65	1,75	1,79
ГАРАНТОВАНИЙ ДЕРЖАВОЮ БОРГ, млрд,грн	104,57	153,80	237,91	278,98	307,96	280,75
Внутрішній борг, млрд, грн	27,13	27,86	21,46	19,08	13,28	13,70
1.Заборгованість за випущеними цінними паперами на внутр. ринку	21,14	21,57	16,40	15,95	8,95	8,95
2. Заборгованість перед банківськими та іншими фінансовими установами	5,99	6,30	5,06	3,13	4,33	4,75
3. Заборгованість, не віднесена до інших категорій	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Зовнішній борг, млрд, грн	77,44	125,94	216,45	259,89	294,70	267,06
Зовнішній борг, млрд дол.	9,69	7,99	9,02	9,56	10,50	10,06
1. Заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій	2,03	2,54	5,87	7,02	8,18	7,90
2.Заборгованість за позиками, одержаними від органів управління іноземних держав	0,25	0,24	0,19	0,15	0,10	0,07
3.Заборгованість за позиками, одержаними від іноземних комерційних банків, інших іноземних фінансових установ	3,88	3,27	2,84	2,28	2,10	1,97
4.Заборгованість за випущеними цінними паперами на зовн. ринку	3,40	1,81	0,00	0,00	0,00	0,00
5.Заборгованість, не віднесена до інших категорій	0,13	0,12	0,11	0,11	0,12	0,12

*Складено автором на основі [12]

Власне, великі обсяги державного боргу виникають у разі здійснення державою фінансових запозичень, підписання угод та договорів, щодо надання позик і кредитів, реструктуризації і пролонгації боргових зобов'язань за минулі роки. До сукупності боргових зобов'язань держави також входить гарантований державою борг, який утворюється у разі прийняття державою на себе гарантій по зобов'язаннях третіх осіб. прийняті на себе державою зобов'язання третіх осіб.

Сумарний показник державного та гарантованого державою боргу за останні п'ять років. мав лише зростаючу тенденцію, а саме: з 584,79 млрд. грн. у 2013 він зріс на 1556,91 млрд. грн у 2017 році, тобто на 266,23%. (рис. 2.2.)

Проте останній розрахований підсумковий показник державного і гарантованого державою боргу в гривневому еквіваленті, а саме показник 2017 року, повністю відповідає встановленим межам згідно з державним бюджетом України на 2017 рік у розмірі 2,296 трлн грн.

Рис. 2.2. – Динаміка державного та гарантованого державою боргу

На сайті Міністерства Фінансів України, вже оприлюднено структуровані дані показника державного боргу та гарантованого державою боргу до 31 березня 2018 року. І станом на даний період, борг сягає показника у розмірі

2053,6 млрд. грн., що менше за показник 2017 року лише на 88,1 млрд. грн, тобто 4,1%. Зважаючи на те, що наведені дані лише за перших три місяці року, то очевидним є припущення, що очікується подальше зростання показника боргу як державного так і гарантованого державою, що є достатньо серйозною негативною тенденцією.

Раніше у міністерстві повідомили, що прогнозують зростання граничного розміру гарантованого державою боргу до кінця 2018 року в 2,3 рази. Таким чином, гарантований державою борг у 2018 році зросте майже на 400 млрд грн. Проте до кінця 2018 року державний борг не повинен перевищити 2,747 трлн грн. Згідно пояснювальної записки до проекту державного бюджету України на 2018 рік.

Проте, щоб провести достовірний аналіз динаміки боргу України, необхідно приймати до уваги лише ті показники, які розраховані та структуровані за повний рік, тому в нашому випадку доцільно аналізувати лише період 2013 – 2017 років.

Так наприклад, при порівнянні детальних обсягів боргу 2013 – 2017 рр., можна виділити те, що у сумарній структурі державного боргу та гарантованого державою боргу однозначно більшу частку займає державний борг, в середньому за аналізовані п'ять років – 85,46%, в той час як гарантований державою лише 14,54%. (рис. 2.3.)

Рис. 2.3. – Середня структура загального державного та гарантованого державою боргу

Детальніша щорічна структура з 2013 по 2017 рр. загального державного та гарантованого державою боргу відображена на рисунку 2.4..

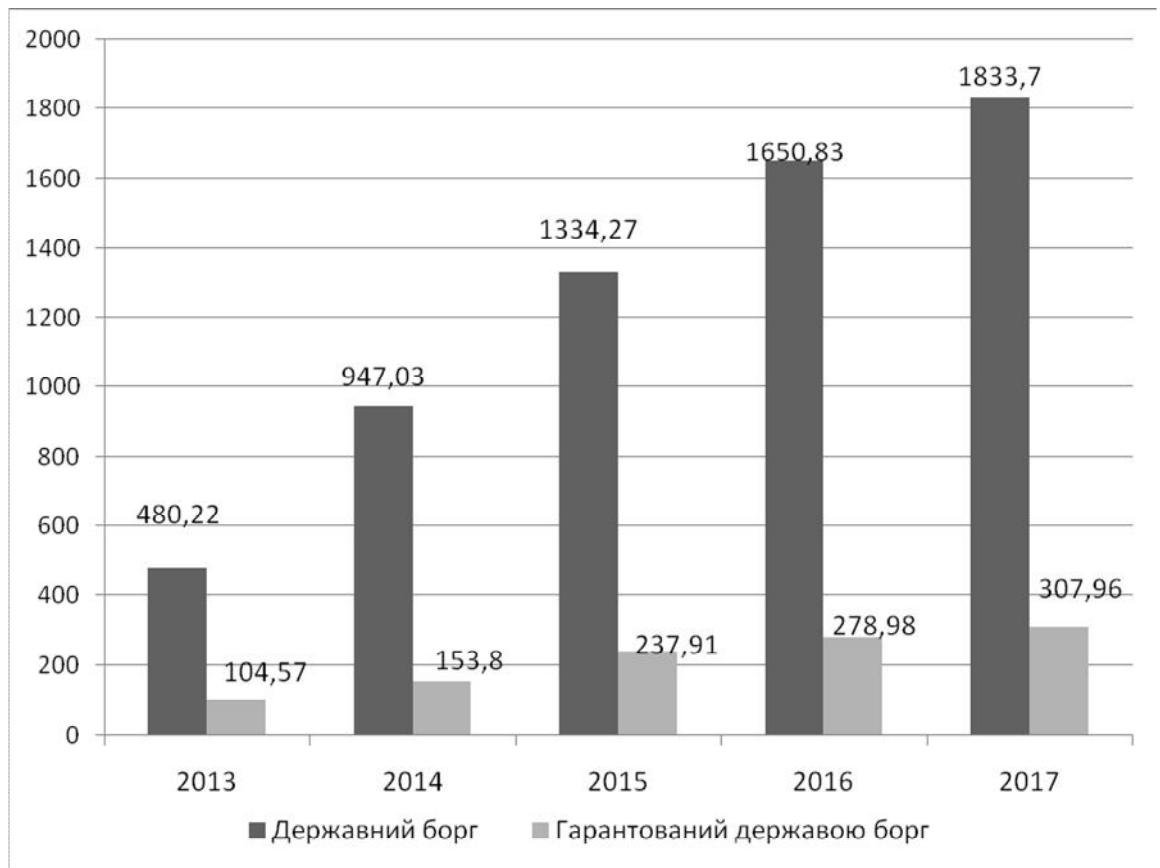

Рис. 2.4. – Співвідношення державного боргу до гарантованого державою боргу, млрд. грн.

Згідно структури, яку подає Міністерство фінансів України, як державний борг так і гарантований державою борг мають ще дві підкласифікації. Так наприклад, дані два види боргу однаково класифікують на внутрішній та зовнішній.

У період з 2013 по 2017 роки структура зовнішнього державного боргу та внутрішнього державного боргу були дещо стабільнішою, тобто розрив у структурі не перевищував 40%, аналогічною ситуацією характеризувались й

показники внутрішнього гарантованого державою боргу та зовнішнього гарантованого державою боргу. (рис. 2.5.)

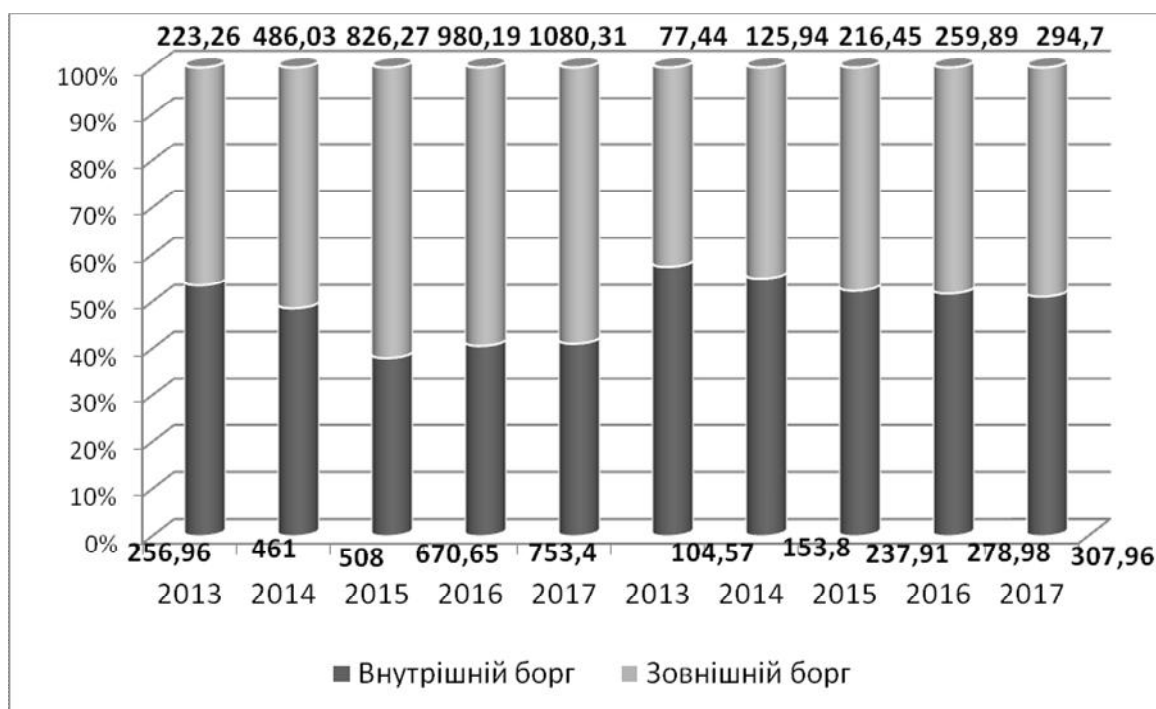

Рис. 2.5. – Структура державного боргу та гарантованого державою боргу відповідно у 2013 – 2017 рр, млрд. грн.

Окрім поділу державного та гарантованого державою боргу на внутрішній та зовнішній, існує ще детальніша класифікація, згідно якої середньорічна структура боргу виглядає так, як наведено у таблиці 2.2..

Таблиця 2.2

Динаміка державного і гарантованого державою боргу в 2013-2018 рр. *

	Внутрішній борг, млрд. грн.	Зовнішній борг, млрд. дол.

	Заборгованість за випущеними цінними паперами на зовн. ринку	Заборг. за позиками, одержаними від інозем. комерц. банків, інших інозем. фін. установ	Заборгованість за позиками, одержаними від органів управління іноземних держав	Заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій	Заборгованість перед банківськими та іншими фінансовими установами	Заборгованість за випущеними цінними паперами на внутр. ринку	Заборго, не віднесена до інших категорій
Державний борг	527,36	0	1,35	12,14	2,6	18,29	1,43
Гарантований державою борг	16,8	2,87	0,19	5,13	4,96	1,04	0,12

Отож, все ж таки динамічне зростання обсягів державного зовнішнього боргу України на фоні дефіцитного державного бюджету, скорочення надходжень від експорту та зменшення золотовалютних резервів не лише викликає занепокоєння, а й вимагає негайних структурних змін в економіці, подолання корупції, скорочення видатків бюджету та створення ефективної системи управління та моніторингу державного боргу і валового зовнішнього боргу України.

Для реалізації поставлених завдань пріоритетним має стати визначення концептуальних засад вітчизняної боргової політики та розроблення і законодавче закріплення обґрунтованої стратегії залучення позикових коштів та їх використання.

3. Шляхи удосконалення управління державним боргом

Державний борг - важливий макроекономічний показник регулювання економіки держави, за допомогою якого здійснюється залучення коштів для покриття бюджетного дефіциту, впровадження державних проектів, а також вирішення нагальних економічних завдань. Накопичення державного боргу, своєю чергою, стає загрозою економічній безпеці країни, а отже якщо збільшується сума боргу збільшуватимуться й витрати на його обслуговування.

На сьогодні проблема державного боргу України є дуже складною та розглядається дедалі частіше, адже з кожним роком він зберігає тенденцію до зростання, відповідно це викликає занепокоєння.

Можемо виділити такі основні причини збільшення суми боргу: перша основна причина це складна політична ситуація, друга причина це постійне збільшення державного бюджетного дефіциту та постійного дефіциту платіжного балансу України.

У зв'язку з цим виникає необхідність пошуку нових ефективних шляхів для управління державним боргом.

Під управлінням державним боргом розуміється сукупність заходів за допомогою яких досягається економія коштів державного бюджету з погашення та обслуговування державного боргу, а також вдосконалення його структури, проведення заходів з інформаційної та рейтингової підтримки залучення коштів на ринках капіталів [13, с.78].

Основна мета управління державним боргом України є дотримання певного рівня державної заборгованості, згідно якого задовольняються потреби держави у фінансових ресурсах, та надається можливість збереження стійкості державної фінансової системи, при чому не ставляться під загрозу виконання державою своїх функцій та зобов'язань стосовно обслуговування і погашення боргу - тобто забезпечення боргової безпеки держави. [14, с. 97].

Оскільки структура державного боргу за напрямками використання залишається вкрай незадовільною, одним із шляхів для удосконалення системи управління державним боргом може бути підвищення інвестиційної спрямованості державних позик. А отже можна сказати, що всі запозичення України використовуються для задоволення вже існуючих фінансових проблем. Така боргова політика є неефективною і не передбачає при цьому економічного розвитку держави. Більш ефективно було б посилити інвестиційну складову, таким чином це сприяло б створенню сприятливих умов для економічного зростання та підвищення ефективності залучених коштів.

Ще одним недоліком управління державним боргом можна назвати відсутність єдиної системи законодавчого забезпечення регулювання витрат з погашення та обслуговування державного боргу. Адже, у разі відсутності основного закону про державний борг спричиняється цілий ряд суперечностей щодо положень деяких нормативних актів з таких питань, як обслуговування та погашення державного боргу.

Виходячи з висновків Рахункової палати України: на сьогодні в Україні не існує чітко встановленого законодавства щодо порядку витрачання коштів Державного бюджету України на такі процеси як управління державним боргом та повноваження органів державної влади у цьому [15].

Також на таких етапах планування, як виплати на обслуговування, на погашення, та на управління державним боргом, існують суттєві недоліки. Що у свою чергу призводить до низки порушень у процесі здійснення боргових виплат.

Окремими постановами Уряду України визначаються умови, щодо здійснення окремих видів державних запозичень. Так Кабінетом Міністрів України згідно постанови від 2012 року було затверджено умови та порядок надання державних гарантій, щодо забезпечення виконання боргових зобов'язань стосовно запозичень суб'єктів господарювання, які були залучені для реалізації інвестиційних та інфраструктурних, інноваційних, а також низки

інших проектів розвитку, наслідки виконання яких будуть сприяти розвитку національної економіки, що додаються.

Згідно постанови № 626 КМУ від 4 липня 2012 р. були внесені зміни до Порядку та Умов надання у 2012 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на погашення заборгованості з різниці в тарифах на послуги з централізованого водопостачання та водовідведення, теплову енергію, які вироблялися, транспортувалися та постачалися населенню, що виникла через невідповідність фактичної вартості теплової енергії та послуг з централізованого водопостачання та водовідведення тарифам, що затверджувалися та/або погоджувалися органами державної влади чи місцевого самоврядування [16].

На думку експертів чинне законодавче регулювання відносин управління державним боргом та операцій з державною заборгованістю є неефективним та неперспективним та не відповідає потребам поглиблення ринкового реформування основ макроекономічної політики та функціонування фінансових ринків і їхнього інституційного забезпечення, та носить несистемний характер.

На даний момент залишається безліч неврегульованих питань таких як:

- величина, склад та структурні параметри державного боргу, які потрібно визначити та на які має бути орієнтована державна політика;
- регламентування операцій щодо управління державним боргом;
- можливості здійснення управління державним боргом через фінансовий ринок;
- компетенція органів влади щодо державного боргу;
- порядок надання державних гарантій та визначення пріоритетів у цій сфері.

Усі перераховані питання вимагаються негайного системного і законодавчого підґрунтя, що могло б враховувати нові досягнення боргової теорії та практики здійснення боргової політики.

Тому Підкомітетом з питань державного боргу, запозичень та інвестицій Комітету з питань бюджету Верховної Ради України було розроблено проект Закону України «Про Державний борг України» (реєстр № 1229-1) [17].

Автори законопроекту вважають що його прийняття буде сприяти вирішенню таких основних завдань як:

- створення прозорих та передбачуваних умов для всіх економічних агентів в таких питаннях управління державним боргом, створення сучасної інформаційної інфраструктури управління державним боргом та ризиками;
- удосконалення існуючих механізмів здійснення державних запозичень та погашення державного боргу;
- утвердження нового механізму щодо надання державних гарантій з урахуванням їх ризиків;
- створення механізму збалансованого розмежування повноважень владних структур з управління державним боргом.

Для вирішення проблем боргової політики а також для удосконаленого управління державним боргом слід вжити таких заходів:

- скоротити зовнішню залежність України від іноземного капіталу за рахунок збільшення частки внутрішньої заборгованості.
- Створити сприятливий клімат, що міг би забезпечити довіру інвесторів на ринку запозичень, що у свою чергу призводить до збільшення ліквідності ринку а також зниження вартості фінансових інструментів;
- Законодавчо закріпити боргову стратегію України де повинні бути встановлені розміри державного боргу а також напрямки його використання.
- допомога розвитку ринку державних цінних паперів, стимулювання їхнього попиту на внутрішньому ринку;
- Відмовитись від кредитів міжнародних організацій, що могли б обмежити політичну та економічну незалежність країни;

- створити Фонд управління державним боргом, який би виконував завдання мінімізації ризиків та витрат на обслуговування боргу;
- зменшити граничний рівень державного боргу до 35% ВВП, що відображає рівень розвитку вітчизняних фінансових ринків і сприятиме більш відповідальному управлінню державним боргом;
- прийняти закон який би врегулював процес управління державним та гарантованим боргами.
- створити Державний банк реконструкції і розвитку, який би управляв запозиченнями, які були залучені на цілі розвитку.

Отже для більш ефективного управління державним бюджетом необхідно терміново розробити і прийняти закон “Про зовнішній державний борг”, в якому необхідно чітко визначити понятійний апарат зовнішнього боргу держави; вказати механізми залучення кредитних ресурсів та обслуговування і погашення; рекомендувати інструментарій управління зовнішнім державним боргом.

Слід взяти за мету зниження розміру боргу та сплати процентів перед міжнародними офіційними кредиторами, розробивши стратегію переорієнтації на ринкові джерела запозичень із використанням широкого набору інструментів, випробуваних міжнародною практикою.

Міністерству фінансів України потрібно провидити активну політику метою якої має стати оптимізація структури державного боргу, зменшуватися видатки на обслуговування державного боргу, здійснюватися операції довгострокового викупу, запровадити практику використання деривативів при емісії боргових зобов'язань, при цьому використовувати інструменти хеджування та сек'юритизації боргу.

Зовнішні та внутрішні державні запозичення можуть і позитивно впливати на економіку країни, але лише в тому випадку коли вини спрямованні на вирішення стратегічних завдань країни, ними виступають інтелектуальний і

кадровий потенціал. Зараз Україна на перехідному етапі від сировинного до наукоємного енергозберігаючого інноваційного розвитку [18, с.81].

Підвищенню спрямованості боргової політики України на завдання економічного розвитку сприятиме інституційне розмежування запозичень, отримуваних з метою обслуговування та погашення держборгу, та запозичень на цілі розвитку шляхом виведення бюджетних видатків розвитку в окремий розділ бюджету, виконання якого перебуватиме в компетенції Державного Банку реконструкції і розвитку. Таким чином, оптимізація боргової політики України потребує розробки та впровадження цілісної стратегії, яка поєднуватиме завдання удосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення боргової політики, коротко- та середньострокові орієнтири управління державним боргом, інструменти радикального підвищення ефективності інвестиційної складової бюджетних видатків та стратегічні завдання переорієнтації боргової політики, зменшення боргового тягаря та розвитку альтернативних, непозичкових інструментів фінансування бюджетних видатків.

Комплексний підхід до розробки стратегії управління державним боргом повинен ґрунтуватись на зміцненні координації боргової політики з бюджетно-фінансовою та грошово-кредитною політиками, метою чого є підвищення ефективності управління активами та пасивами держави. При цьому значна увага має бути приділена розвитку та постійному вдосконаленню питання управління ризиками спроможності держави виконувати свої боргові зобов'язання (ризики платоспроможності) та удосконаленню механізмів визначення реалізації боргової політики [19, с.51].

Зазначені заходи сприятимуть уникненню кризи ліквідності, небезпечного боргового навантаження та сприятимуть оптимізації структури державного боргу і його позитивного впливу на функціонування економічного механізму держави.

А також слід звернути увагу на зарубіжний досвід управління державним боргом. Найоптимальнішим варіантом для України може стати використання

«золотого правила», яке зазвичай використовує Великобританія. Воно полягає в тому, що запозичені кошти держави використовуються лише для інвестування, в результаті чого держава з легкістю відає борг та відсотки за ним, при цьому ж отримуючи прибуток [20].

Для України це найдоцільніший варіант на майбутнє, оскільки він дає змогу забезпечити приріст надходжень фінансових ресурсів до державного бюджету та своєчасне погашення боргових зобов'язань.

Висновки

У даній курсовій роботі було здійснене дослідження проблеми державного боргу України. Головними аспектами дослідження стали вплив державного боргу на економічний стан та розвиток економіки України.

Виявлено те, що в зв'язку з необхідністю вирішення питань збалансованості бюджету, фінансової підтримки сфери виробництва та розвитку соціальної сфери, держава змушена бути позичальником коштів.

Дефіцит бюджету і державний борг, безперечно, впливають на функціонування національної економіки. Наслідки цього впливу поділяють на короткострокові та довгострокові.

Короткострокові - це економічні наслідки бюджетного дефіциту, відомі як проблема витіснення. Довгострокові - це економічні наслідки державного боргу, відомі як тягар боргу.

Довгострокові наслідки державного боргу пов'язані з його впливом на економічне зростання у тривалому періоді, а отже й на рівень життя майбутніх поколінь. Збільшення державного боргу і підвищення процентних ставок у довгостроковому періоді спричиняють витіснення державним боргом приватного капіталу.

На сьогодні майже кожна держава має певний розмір заборгованості. Різниця лише в тому, що поряд із збільшенням боргу не кожна держава знаходить шляхи для його своєчасного повернення.

Станом на кінець 2017 року абсолютна сума державного й гарантованого державою боргу становила 2141,7 млрд. грн. (76,31 млрд. дол. США). Це більш ніж трикратне зростання у гривневому виразі порівняно з його обсягом на кінець 2013 року (584,79 млрд. грн або 73,16 дол. США). Очевидно, що ключовим фактором зростання боргу у гривневому еквіваленті стала трикратна девальвація національної валюти у 2015 році.

Згідно поданих МінФіном даних, 31.03.2018 року обсяг державного і гарантованого державою боргу становив 2053,6 млрд. грн (77,37 млрд. дол. США), з якого 86,3% припадало на прямий державний борг, а 13,7% – на борг, гарантований державою.

Раніше у міністерстві повідомили, що прогнозують зростання граничного розміру гарантованого державою боргу до кінця 2018 року в 2,3 рази. Таким чином, гарантований державою борг у 2018 році зросте майже на 400 млрд грн. В цілому до кінця 2018 року держборг не повинен перевищити 2,756 трлн грн.

Проблема підвищення ефективності управління державним боргом і пошук шляхів її вирішення є одними з найбільш актуальних питань сьогодення в Україні.

Таким чином, слід зауважити, що оптимізація боргової політики України потребує розробки та впровадження цілісної стратегії, яка поєднуватиме завдання удосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення боргової політики, короткострокові та середньострокові орієнтири управління державним боргом, інструменти радикального підвищення ефективності інвестиційної складової бюджетних видатків та стратегічні завдання переорієнтації боргової політики, зменшення боргового тягаря та розвитку альтернативних, непозичкових інструментів фінансування бюджетних видатків.

Така стратегія має узгодити дії органів державної влади, уповноважених здійснювати управління державним боргом, інтегрувати боргову політику України в контекст реалізації Стратегії економічного та соціального розвитку України.

Загалом проблему державного боргу цілком реально вирішити. Перш за все, для цього потрібно закінчити воєнні дії на Сході, адже це несе за собою великі витрати з державного бюджету, а також збільшення державного боргу, потрібно здійснити низку заходів і реформ у сферах фінансової та фіскальної політики країни, збільшити експорт, залучити нові технології, скоротити державні витрати, створити сприятливі умови для інвесторів, створити якнайкращі умови для ведення малого та середнього бізнесу, що в свою чергу

приведе до збільшення податкових надходжень у казну та збільшення ВВП країни, створити спеціальні структури для забезпечення боргової безпеки країни.

Саме впровадження цих дій дозволить зменшити державний борг, а також підвищити рівень життя в країні, що є основною метою високорозвиненої країни.

Список використаної літератур

1. Економічна теорія. Макроекономіка : підручник / В. М.Тарасевич, В. В. Білоцерківець, С. П. Горобець [та ін.] ; за ред. В.М. Тарасевича. – К. : Знання, 2012. – 208 с. – (Вища освіта ХХІстоліття).
2. Державний кредит : навч. посіб. / Н. П. Лубкей, Н. М. Ткачук, В. П. Горин, О. М. Карапетян. – Тернопіль : ТНЕУ, 2012. – 140 с.
3. Возьний, К. З. Економічна теорія: політична економія : підруч. / К. З. Возьний, С. І. Юрій, І. В. Буян [та ін.]. – К. : Кондор, 2009. – 604 с.
4. Возьний, К. З. Юдаїзм і сучасні економічні доктрини / К. З. Возьний // Економічна теорія. – 2012. – № 2. – С. 29-42.
5. Козюк, В. В. Монетарні засади глобальної фінансової стабільності : монографія. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2009. – 728 с.
6. Макроекономіка : навч. посіб. / О. Я. Базилінська. – К. : ЦНЛ, 2005. – 443 с.
7. Макроекономіка : основи теорії і практикум : навч. посіб. / В. В. Кулішов. – [2-ге вид., випр.]. – Львів : Магнолія 2006, 2007. – 256 с.
8. Про державний внутрішній борг України: Закон України: [Електроннийресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2604-12>
9. Макроекономічна політика у відкритій економіці : навч. посіб. / М. Ю. Рубцова, О. О. Сльозко. – К. : Освіта України, 2010. – 384 с.
10. Економіка : навч. посіб. / В. П. Гавриш, Л. Г. Гулько. – Хмельницький : Поліграфіст-2, 2012. – 366 с.
11. Мілітаризація: [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://uk.wikipedia.org/wiki/Мілітаризація>
12. Статистичні дані Міністерства Фінансів України щодо державного боргу та гарантованого державою боргу [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <https://www.minfin.gov.ua/news/borg/derzhavnyi-borh-ta-harantovanyi-derzhavoiu-borh>

13. Управління державним боргом : навч. посіб. / О. О. Прутська, О. А. Сьомченков, Ж. В. Гарбар [та ін.] ; за заг. ред. О. О. Прутської. – К. : ЦУЛ, 2016. – 216 с.

14. Управління державним боргом : навч. посіб. / О. О. Прутська, О. А. Сьомченков, Ж. В. Гарбар [та ін.] ; за заг. ред. О. О. Прутської. – К. : ЦУЛ, 2010. – 216 с.

15. Рахункова палата України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/39818>.

16. Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/626-2012-%D0%BF>.

17. Проект Закону України “Про Державний борг України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=14847&pf35401=53982/>

18. Державний кредит та боргова політика України : монографія / І. О. Лютий, Н. В. Зражевська, О. Д. Рожко ; за заг ред. І. О. Лютого. – К. : ЦУЛ, 2008. – 352 с.

19. Управління державним боргом : курс лекцій / Г. С. Лопушняк. – Вінниця : ВІЕ ТНЕУ, 2008. – 124 с.

20. Основні положення структури фінансової системи Великої Британії, Німеччини та Франції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/19310710/finans/osnovni_polozhennya_strukturi_finansovo_yi_sistemi_velikoyi_britaniyi_nimechchini_frantsiyi.

21. Задорожний, З. В., Гуцул Г.І., Лецишин Л.Г. Податковий облік : навч. посіб. – Тернопіль : Економічна думка, 2005. – 288 с.